

Sažetak

Humaniziranje pravde

Sažetak: Humaniziranje pravde

Međunarodni izvještaj u sklopu projekta "Voices for Justice": Komunikacija s osobama s invaliditetom koje su žrtve kaznenih djela

Sažetak: Humaniziranje pravde

Pravosudni sustav i njegovi simboli su zastrašujući. U većini mjesta sudovi se ne bave pravdom, nego moći. Za svakoga, suočavanje s ovim simbolima moći je obeshrabrujuće. Počnite s razmišljanjem o micanju fokusa s moći; fokus bi trebao biti na pravdi. Riječ je zapravo o humanizaciji samog pravosudnog sustava i njegovoj dostupnosti za sve. (Gábor Gombos, bivši član Odbora Ujedinjenih naroda za prava osoba s invaliditetom i viši savjetnik projekta „Voices for Justice“)

Voices for Justice

Projekt „Voices for Justice“ usredotočuje se na prava i iskustva osoba s invaliditetom koje su žrtve kaznenih djela i način na koji im je omogućen pristup pravdi. Riječ je o projektu koji sufinancira EU s 9 partnerskih organizacija, a odvija se u sedam zemalja: Bugarskoj, Hrvatskoj, Češkoj, Litvi, Rumunjskoj, Slovačkoj i Sloveniji.

Žrtve s invaliditetom suočavaju se s nepremostivim preprekama koje im onemogućuju pristup kaznenopravnim sustavima u Europi. Kao rezultat toga, uskraćena im je prilika da ispričaju svoje priče i u potpunosti ostvaruju svoja zajamčena prava. Nedavna istraživanja pokazuju da su žene s invaliditetom dva do pet puta češće žrtve nasilja¹. Agencija Europske unije za temeljna prava otkrila je da 19% osoba s invaliditetom prijavljuje fizički napad u usporedbi s 9% stanovništva u cjelini². Osobe s psihosocijalnim i intelektualnim teškoćama doživljavaju specifične oblike zlostavljanja i zlostavljanja na temelju invaliditeta, zatvorene su protiv svoje volje u ustanovama i liječe se bez njihovog pristanka³. Ipak, podaci i informacije se ne prikupljaju niti analiziraju rutinski, a iskustva i glasovi žrtava s invaliditetom ne uzimaju se u obzir diljem EU-a. Potpuna preorijentacija europskih kaznenih i građanskih tužbi, istražnih i sudskih okvira, sustava, institucija i kulture potrebna je za dobrobit svih žrtava zločina. Opseg ovog izazova i nužna promjena goruća je tema u ovom izvješću koji je napravljen u sklopu projekta „Voices for Justice“.

Ovo izvješće koristi Međunarodna načela i smjernice Ujedinjenih naroda o pristupu pravosuđu za osobe s invaliditetom (UN-ova načela pristupa pravdi)⁴, kao osnovu za normativnu ocjenu prednosti i nedostataka u odredbama o pristupu pravosuđu Direktive 2012/29/EU⁵. Oslanjajući se na dokaze

¹ 'Osiguravanje prava žrtava s invaliditetom' (Europski forum osoba s invaliditetom, 7. srpnja 2020.) <<https://www.edf-feph.org/newsroom-news-ensuring-rights-victims-disabilities/>> pristupljeno 29. travnja 2022.

² Agencija za temeljna prava, Istraživanje o temeljnim pravima, 2020., Nasilje i uznemiravanje <<https://fra.europa.eu/en/data-and-maps/2021/frs>> pristupljeno 9. svibnja 2022.

³ Marcello Sacco, 2021. 'Neosuđeni pritvor osoba s mentalnim oštećenjima: ECHR "nezvučan" koji ne zvuči' str. 153 <<http://elea.unisa.it:8080/xmlui/handle/10556/5277>> pristupljeno 29. travnja 2022.

⁴ Posebni izvjestitelj Ujedinjenih naroda za prava osoba s invaliditetom, Odbor Ujedinjenih naroda za prava osoba s invaliditetom i posebni izaslanik glavnog tajnika Ujedinjenih naroda za invalidnost i pristupačnost, 'Međunarodna načela i smjernice o pristupu pravosuđu za osobe s invaliditetom' (Ženeva: Ujedinjeni narodi, 2020.). Izvješće se usredotočuje na načela koja su najrelevantnija za fokus istraživanja. To su načela 1, 2, 3, 4, 6, 8 i 10 (element načela 9 također se razmatra u Završnom izvješću). <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Disability/SR_Disability/GoodPractices/Access-to-Justice-EN.pdf> pristupljeno 11. svibnja 2022.

⁵ Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavljanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava kaznenih djela i zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/JHA, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>> pristupljeno 11. svibnja 2022.

iz sedam nacionalnih istraživačkih izvješća, pokazujemo kako se praznine u Direktivi očituju u nacionalnim pravnim okvirima, politikama i praksi. Načela UN-a o pristupu pravosuđu postavljaju jasne obveze i detaljno objašnjavaju praktične korake koji mogu osigurati pristup pravosuđu za osobe s invaliditetom. I dok ključne odredbe Direktive 2012/29/EU pomažu osigurati da su prijavljivanje kaznenih djela, istraga i kazneni postupci usmjereni na žrtve i priznaju prava žrtava na informacije i komunikaciju, cjelokupni okvir Direktive mora se dodatno ojačati kako bi se ispunila međunarodna obveza o pristupu pravosuđu, a posebno obveze prema Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (UN CRPD).

Žrtve s invaliditetom suočavaju se sa značajnim preprekama u kaznenopravnim sustavima u Europi. U svojim težnjama da se stvori pristup kaznenom pravosuđu koji je više usmjeren na žrtve, u tijeku su važni razgovori unutar EU-a s ciljem stvaranja kaznenog pravosuđa utemeljenog na načelima ljudskih prava i ljudskog dostojanstva, oblikovanog postojećim obvezama EU-a u pogledu prava žrtava na učinkovit pravni lijek i istragu. Osobe s invaliditetom moraju biti uključene u te rasprave i inovacije.

Prvi koraci prema transformaciji

1. Potrebno je izmijeniti Direktivu 2012/29/EU kako bi se izričito zajamčilo pravo na poslovnu sposobnost u kaznenom postupku. Potrebno je osigurati pristup i sudjelovanje žrtve u svim fazama kaznenog postupka, uključujući procjenu potreba s ciljem uklanjanja prepreka i osiguranja učinkovitog pristupa pravdi. Trebalo bi izričito jamčiti pristup informacijama i komunikaciji osobama s invaliditetom, zajedno s jamstvima razumne i proceduralne prilagodbe i poboljšane dostupnosti usluga podrške tijekom kaznenog postupka.
2. Potrebno je donijeti Strategiju o žrtvama s invaliditetom koja artikulira viziju i okvir jednakog pristupa pravdi za osobe s invaliditetom, koja se može provoditi na nacionalnoj razini.
3. Potrebno je razviti smjernice, tečajeve i nastavne planove te programe temeljene na načelima pristupa pravosuđu UN-a u partnerstvu s osobama s invaliditetom za sve države članice.
4. Potrebno je aktivno podržati inovativne prakse pojedinaca koji kreativno pomažu žrtvama s invaliditetom u ostvarivanju njihovih prava.
5. Sve države članice moraju u potpunosti implementirati Direktivu 2012/29/EU u skladu s njezinim duhom te je važno da Europska komisija izvršava svoje odgovornosti vezane uz nadzor, praćenje i pokretanje postupka za povredu prava. To uključuje razvoj okvira za prikupljanje podataka koji omogućuje razumijevanje iskustava žrtava kaznenih djela, praznine u pristupu pravdi i određivanje prioriteta djelovanja.

Ključni zaključci

'prazan prostor'

Iako je pristup pravosuđu temeljan za uživanje i ispunjenje ljudskih prava, mnoge prepreke onemogućuju osobe s invaliditetom da mu pristupe na ravnopravnoj osnovi. Takve prepreke uključuju ograničenja u ostvarivanju poslovne sposobnosti; nedostatak fizičkog pristupa pravosudnim objektima, kao što su sudovi i policijske postaje; nedostatak pristupačnog prijevoza do i od ovih objekata; prepreke u pristupu pravnoj pomoći i zastupanju; nedostatak informacija u pristupačnim formatima; paternalistički ili negativni stavovi koji dovode u pitanje sposobnosti osoba s invaliditetom da sudjeluju u svim fazama postupka te nedostatak obuke za stručnjake koji rade u području pravosuđa. U pravosudnom sustavu, osobe s invaliditetom se često smatraju nedostojnima i nesposobnima te je čak vjerojatno da će im biti nanesena šteta. (Načela i smjernice Ujedinjenih naroda o pristupu pravosuđu za osobe s invaliditetom, 2020., str.6)

Konzorcij projekta „Voices for Justice“ opisuje odsutnost osoba s invaliditetom, koje ostvaruju svoja prava koja kao žrtve i svjedoci u kaznenom postupku, kao „prazan prostor“. U praksi je to bilo vidljivo, jer su nacionalni istraživači teško pronalazili osobe s invaliditetom koje su kao žrtve došle u kontakt s kaznenopravnim sustavom te pravne stručnjake koji su u svom radu naišli na žrtve s invaliditetom. Razlozi za to su fizičke, institucionalne, kulturne i pravne prepreke te prepreke na razini stavova koje osobe s invaliditetom ostavljaju bez stvarne mogućnosti da budu saslušane. Uz to, sustavno se krše njihova procesnih prava, pravo na poslovnu sposobnost i pravo na svjedočenje. Nedostatak podataka o rasprostranjenosti i učinku zločina na štetu osoba s invaliditetom, zajedno s nedostatkom informacija o odgovorima pravosuđa, uključujući prijavu kaznenog djela, istragu, kazneni progon i sudske procese, doprinosi njihovoj nevidljivosti i jasni su pokazatelji da države članice ne ispunjavaju svoje obveze. Sustavni propusti u zaštiti navedenih prava stvaraju osjećaj nekažnjivosti za počinitelje koji ciljaju osobe s invaliditetom, a za koje znaju da im se neće vjerovati, zaštititi ih ili ih shvatiti ozbiljno.

Naši nalazi i analiza navedeni su u nastavku, ocijenjeni su u odnosu na Načela i smjernice Ujedinjenih naroda o pristupu pravosuđu za osobe s invaliditetom, s naglaskom na temeljne aspekte koji su nužni za sudjelovanje u praksi, posebice informacije i učinkovitu komunikaciju.

Načelo 1 'sve osobe s invaliditetom imaju poslovnu sposobnost i stoga se nikome ne smije uskratiti pristup pravdi na temelju invaliditeta.'

U cijeloj fazi prije suđenja žrtva nije ispitana, čak ni kao svjedok, niti je osobno obaviještena o bilo kakvim pravima... informacije o [njenim] pravima dane su na standardni način putem obavijesti upućene njegovom skrbniku koji je bio osoba bez ikakvog emocionalnog ili ikakvog drugog odnosa s pacijentom. Radilo se o djelatniku doma socijalne skrbi u kojem je žrtva boravila, pa ga [nikako] nije zanimalo... zadovoljena je forma te je označeno u predmetu da je netko obaviješten, no vidljivo je da ta osoba nije bila u kontaktu sa žrtvom. (Razgovor s okružnim sucem. Genova i Krasteva, Bugarska, 2022., str.29)

Države moraju osigurati da se poslovna sposobnost osoba s invaliditetom prizna na svim razinama kaznenopravnog sustava, bez diskriminacije. Utvrdili smo da odredbe Direktive 2012/29/EU i

odgovarajuće Smjernice Europske komisije ne priznaju u dovoljnoj mjeri niti se suprotstavljaju kršenju prava na poslovnu sposobnost i prava na svjedočenje. Zapravo, pravo na poslovnu sposobnost nije zajamčeno niti spomenuto Direktivom. „Emocionalna” i „intelektualna” sposobnost spominju se u uvodnim izjavama Direktive kao čimbenici koje treba „uzeti u obzir”, bez prethodnog postavljanja obveza država da jednako jamče poslovnu sposobnost za sve. Ovaj propust omogućuje tumačenje da „nedostatak kapaciteta” može biti razlog za smanjenje sudjelovanja žrtava s invaliditetom u kaznenopravnim postupcima.

Na nacionalnoj razini, diskriminatorni pravni okviri i prakse rutinski su. Policijska i pravosudna tijela redovito prepoznaju imenovanog skrbnika kao 'zamjenu' za žrtvu u pogledu njezinih prava na sudjelovanje, a službene procjene 'vjerodostojnosti' ometaju prava žrtava na svjedočenje. Iako su ovi zakoni, politike i radnje kršenje prava navedenih u CRPD-u, vlade, sudovi i pojedini stručnjaci ne vide da je to slučaj. Naprotiv, državni zakoni sankcioniraju praksu priznavanja ili imenovanja skrbnika kao prihvatljiv način ispunjavanja obveza iz Direktive koje se odnose na informiranje i komunikaciju.

Načelo 2: 'Infrastruktura i usluge moraju biti univerzalno dostupni kako bi se osigurao jednak pristup pravdi bez diskriminacije osoba s invaliditetom.'

Objašnjava da je područje [policijska postaja] teško dostupno za osobe s invaliditetom, te se u takvim slučajevima razgovori obavljaju na parkiralištu postaje. (Razgovor s istražnim policijskim službenikom. Genova i Krasteva, Bugarska, 2022., str. 29)

Analize publikacija različitih tijela javne vlasti u vezi s kaznenim postupkom pokazuju kako je dostupnost značajno pitanje iz više razloga. No, uglavnom su pretrpani informacijama, jezik je previše složen, font/oblik premali, kontrast prenizak i stoga nisu prikladni za osobe s intelektualnim teškoćama. (Kapus et al., Slovenija, 2022., str.26)

Informacije o sustavu pravosuđa - uključujući prava žrtava - moraju biti lako i javno dostupne. Načela univerzalnog dizajna moraju se primijeniti kako bi se osiguralo da osobe s nizom oštećenja mogu pristupiti infrastrukturi i uslugama, te da se prema pojedincima postupa s dostojanstvom i poštovanjem. Nadalje, svako ograničenje fizičke dostupnosti ili informacija i komunikacije može se riješiti osiguravanjem razumne prilagodbe i pristupa nizu usluga podrške, kao i neformalne podrške koju odabere korisnik.

Malo je dokaza da su vlasti u sedam država, u kojima se povodio projekt, poduzele bilo kakve korake u svojim nacionalnim zakonima, politikama ili praksama, kako bi osigurale da se fizički objekti ili informacijske i komunikacijske usluge grade, razvijaju i pružaju na temelju načela univerzalnog dizajna. Razumna prilagodba u pravilu nije dostupna. Nekoliko istraživača izvijestilo je kako su donesene nacionalne odredbe za poboljšanje fizičkog pristupa policijskim i pravosudnim zgradama. Osim toga, pronađeno je kako su prava znakovnog jezika na snazi u svim zemljama. U nekim se državama navodi kako se drugi oblici komunikacijske podrške spominju u nacionalnim dokumentima, međutim, s ograničenim smjernicama o tome što bi takva podrška mogla i podrazumijevati.

Načelo 3: 'Osobe s invaliditetom, uključujući djecu s invaliditetom, imaju pravo na odgovarajuće proceduralne prilagodbe.'

Iako bi se pojedinačna procjena potreba mogla i trebala koristiti za procjenu potreba žrtava, ona nije prepoznata kao alat koji služi boljem uključivanju osoba s invaliditetom u kaznene postupke. Nadalje, najviše se fokusira na određivanje potrebnih zaštitnih mjera kako bi se spriječilo dodatno zastrašivanje i sekundarna viktimizacija tijekom postupka, ali ne i na osiguranje prava na informiranje i učinkovitu komunikaciju. (Špek i Štahan, Hrvatska, 2022., str.26)

Pravo na odgovarajuću postupovnu/procesnu prilagodbu u središtu je onoga što je potrebno žrtvama s invaliditetom kako bi komunicirale tijekom istrage i kaznenopravnog postupka i temeljno je za osiguranje prava na sudjelovanje u pravosudnom sustavu. Članak 22. Direktive o pravima žrtava usmjerava države da osiguraju procjenu specifičnih potreba žrtava za zaštitu, a Komisija ga s pravom opisuje kao 'jedno od najvećih postignuća Direktive o žrtvama.'^[1] Međutim, ne postoji paralelno neki formalni zahtjev i okvir za procjenu komunikacijskih i informacijskih potreba, te razmjerna postupovna prilagođavanja. To predstavlja snažnu prazninu u osiguravanju poštivanja prava žrtava s invaliditetom na pristup pravdi i njihovo sudjelovanje u procesima. Ipak, sveobuhvatan pristup može se pratiti u pojedinostima odredbi Direktive, a one bi mogle biti jasne i učinkovite kroz posebne izmjene i dopune, a koje osiguravaju da su potrebe za informacijama i komunikacijama identificirane i zadovoljene. Kako bi osiguravanje dostojanstva osoba s invaliditetom to bilo učinkovito, to zahtijeva angažman i dijalog sa žrtvama s invaliditetom. Nadalje, kultura kaznenog pravosuđa, koja teži marginaliziranju prava žrtava da u potpunosti sudjeluju u istom, također bi se trebala transformirati kako bi takve mjere imale utjecaj u smislu humanizacije pravosudnih sustava.

Odredbe Direktive koje upućuju države da osiguraju procjenu specifičnih potreba žrtava za zaštitu i provedu odgovarajuće postupovne prilagodbe kako bi se omogućilo njihovo sudjelovanje u kaznenom postupku Komisija ispravno opisuje kao 'jedno od glavnih postignuća Direktive o žrtvama'⁶. Međutim, Direktiva promiče protekcionistički pristup žrtvama kaznenih djela s invaliditetom, riskirajući pojačanje isključivog učinka, a ne podržavanje pristupa pravdi i sudjelovanje u postupcima.

Proceduralne prilagodbe nisu izričito spomenute u Direktivi, pa čak i svaka obveza pružanja „posebnih mjera” podliježe „praktičnim ili operativnim ograničenjima”. Ipak, odredbe o pojedinačnoj procjeni pružaju potencijal za procjenu i pružanje razumnih prilagodbi, proceduralnih prilagodbi i drugih oblika podrške u vezi s informacijama i komunikacijom za žrtve kaznenih djela⁷. U praksi, nacionalna istraživanja potvrđuju kako se pojedinačne procjene žrtava s invaliditetom ne provode na način da se konkretno pomogne njezinom pristupu pravosuđu. Pristup pojedinačnoj procjeni usmjeren na žrtvu i na invaliditet trebao bi započeti utvrđivanjem prepreka sudjelovanju i jamčiti pružanje individualizirane podrške, razumne i proceduralne prilagodbe, s ciljem održavanja dostojanstva, izbora i kontrole u svakom trenutku.

---

⁶. Dokument s uputama GD-a za pravosuđe u vezi s prijenosom i provedbom Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavljanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava kaznenih djela i zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/JHA, str. 44, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>> pristupljeno 11. svibnja 2022.

⁷. Dokument s uputama GD-a za pravosuđe u vezi s prijenosom i provedbom Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavljanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava kaznenih djela i zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/JHA, str. 44, <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/13_12_19_3763804_guidance_victims_rights_directive_eu_en.pdf> pristupljeno 11. svibnja 2022.

Načelo 4: 'Osobe s invaliditetom imaju pravo pristupa pravnim obavijestima i informacijama na pravodoban i pristupačan način na ravnopravnoj osnovi s drugima.'

Žrtvi s psihosocijalnim poteškoćama uručen je letak, a nije obaviještena o službama podrške niti o pravnim službama, sve relevantne podatke o postupku žrtva je morala tražiti sama...

Našla je odvjetnika čije je glavno iskustvo rad s optuženicima. "Jedva da sam išta znao. Stvarno sam morao potražiti informacije na internetu, što će se dogoditi. Nisam imao pojma. Kazneni postupak za mene je bio jako stresan."

Počinitelju je najprije određen istražni zatvor, a potom i zatvor, no u oba slučaja žrtva je saznala iz internetskih medija kako je pušten. (Sležková i Pastorek, Češka, 2022., str.33)

Načela UN-a opisuju deset načina na koje se može osigurati pristup informacijama, uključujući pružanje znakovnog jezika, video i audio vodiča/tumača, savjetovanje putem telefonske linije i usluge upućivanja, olakšanu komunikaciju, Braille, itd. Ove posebne mjere nisu spomenute u Direktivi ili povezane smjernice, a uvodne izjave Direktive samo sugeriraju kako države članice „trebaju uzeti u obzir” komunikacijske „poteškoće”. Ovaj pristup odražava stereotipe koji se tiču invaliditeta i ne uspijevaju adresirati okolišnim, fizičkim barijerama i preprekama u pogledu stavova koje je potrebno ukloniti i ispraviti, a kako bi se omogućila učinkovita razmjena informacija i komunikacija. Pristup također uvodi rizik da bi nacionalna tijela, tumačeći potrebu za 'uzimanjem u obzir' invaliditeta i poteškoća u komunikaciji, dijelila informacije i komunicirala sa skrbnikom, a ne izravno sa žrtvom. To onda može rezultirati propustom u održavanju poslovne sposobnosti i volje i preferencija žrtava s invaliditetom⁸. U praksi, naše nacionalne analize pokazuju kako kada se postavlja skrbnik, policija često u potpunosti zaobiđe žrtvu i 'ispuni' svoju obvezu informiranja izravno i isključivo sa skrbnikom.

Države članice obuhvaćene ovim istraživanjem zakonski su prenijele opće zahtjeve o pristupu informacijama utvrđene Direktivom, no postoje problemi s provedbom i nekoliko primjera napora da se osigura da pravne obavijesti i informacije budu dostupne žrtvama s invaliditetom. Osobe s invaliditetom koje žive u ustanovama, kojima je na taj način fizički ograničen pristup vanjskom svijetu i koje su pod izravnim nadzorom osoblja, suočavaju se s osobito visokim preprekama.

Načelo 6: 'Osobe s invaliditetom imaju pravo na besplatnu ili pristupačnu pravnu pomoć.'

Žrtva s intelektualnim teškoćama bi stoga prvo morala pripremiti Zahtjev za naknadu štete i ispuniti zahtjev kojim dokazuje [njihovo] financijsko i materijalno stanje, a čak ni u tom slučaju [oni] još uvijek nemaju nikakvu pravnu sigurnost da će [oni] imati postavljenog odvjetnika besplatno, jer je konačna odluka na sucu. Očito je da svi ovi koraci mogu učiniti besplatnu pravnu pomoć praktički nedostupnom za žrtve s mentalnim poteškoćama. (Sležková i Pastorek, Slovačka, 2022., str.40)

Pristup, putem pravne pomoći, putem odgovarajućeg kvalificiranog i iskusnog odvjetnika može biti komunikacijski i informacijski most za osobe s invaliditetom, što može biti kritičan čimbenik koji

---

⁸. Prema Općem komentaru br. 1 (2014), članak 12, Jednako priznanje pred zakonom: ispravak, zamjensko odlučivanje može uključivati punopravno skrbištvo, sudsku zabranu i djelomično skrbištvo pri čemu se 'svaka odluka koju donese zamjenski donositelj odluka temelji na onome za što se vjeruje da je u objektivnom "najboljem interesu" dotične osobe, za razliku od toga da se temelji na vlastitoj volji i preferencijama te osobe.'<https://digitallibrary.un.org/record/1483330?ln=en> pristupljeno 11. svibnja 2022.

osigurava njihovo učinkovito sudjelovanje u sudskom postupku. Nacionalni partneri koji imaju dugogodišnje iskustvo u pružanju podrške žrtvama s invaliditetom identificirali su ovo pravo kao potencijalno središnje za jamčenje njihovog pristupa pravdi.

Članak 13. Direktive o pravima žrtava, pravo na pravnu pomoć, nameće obvezu državama članicama da osiguraju žrtvama pristup pravnoj pomoći, ako su stranke u kaznenom postupku. Čini se da u većini zemalja besplatna pravna pomoć ovisi o vrsti kaznenog djela ili nejasnim definicijama „ranjivosti”, što nije u skladu sa standardima prema načelima i smjernicama UN-a o pristupu pravosuđu. Žrtva je često dužna zatražiti besplatnu pravnu pomoć, što je administrativni teret koji se mora završiti u strogim rokovima, a ovisi o znanju, dobroj volji i suradnji policije. Zapravo, pravna pomoć je često potpuno nedostupna osobama s invaliditetom, a nije u skladu s člankom 13. Direktive.

Načelo 8: 'Osobe s invaliditetom imaju pravo podnijeti pritužbe i pokrenuti pravne postupke u vezi s kršenjem ljudskih prava i zločina, imaju pravo na ispitivanje njihove pritužbe i pristup učinkovitim pravnim lijekovima.'

Živimo u prizemlju i dosta nas maltretiraju. Nekoliko puta smo zbog toga zvali policiju. Napisali smo prijavu policiji, jer smo htjeli da se ovo maltretiranje zaustavi. Ali pismenog odgovora nije bilo. Kažu da smo čudni. (Kapus et al., Slovenija, 2022, str. 27)

Načelo 8. ide u srž rješavanja 'praznog prostora' koji je identificirao konzorcij partnera projekta; osobe s invaliditetom doživljavaju niz kršenja ljudskih prava i kaznenih djela, uključujući mučenje i zlostavljanje, koji nisu prepoznati u svim nacionalnim kaznenim ili građanskim zakonodavnim okvirima. Ovo je bio jedan od najupečatljivijih nalaza iz međunarodnog i nacionalnog istraživanja, iako to nije bio glavni fokus projekta.

Nacionalni dokazi pokazuju kako žrtve imaju velike prepreke kod prijave pritužbi i pokretanja postupka. U nekim državama članicama nedostatak jasne definicije i razumijevanja pojma "žrtva" sprječava žrtve da konzumiraju pravo na učinkovitu istragu i pravni lijek, posebno kada status žrtve možda neće biti priznat dok istražno tijelo ne prikupi dovoljno dokaza da se zločin dogodio, a počinitelj je poznat.

Zapravo, sve zemlje zahtijevaju sveobuhvatan okvir istrage i pravnih lijekova koji osiguravaju da žrtve kaznenih djela dobiju priznanje i odštetu za počinjenu štetu. To nadilazi opseg Direktive 2012/29/EU, ali je ključno da se kršenja i zlostavljanja osoba s invaliditetom u potpunosti i zakonski prepoznaju te da se uvedu pravi pravni lijekovi koji su dostupni osobama s invaliditetom.

Načelo 10: 'Svima u pravosudnom sustavu treba omogućiti pristup programima podizanja svijesti i edukacijama o temama koje se tiču prava osoba s invaliditetom, posebno u kontekstu pristupa pravdi.'

Nalazi ovog projekta pokazuju kako u socijalnim, policijskim i pravosudnim tijelima nema dovoljno zaposlenih s posebnom edukacijom u komunikaciji s osobama s invaliditetom. U nekim su slučajevima samo osposobljeni za prepoznavanje oblika invaliditeta, ali ne mogu na adekvatan način komunicirati, što im onemogućuje procjenu pojedinačnih potreba i često im

je potreban dodatni stručnjak s odgovarajućim znanjem i vještinama ili podrška za rad s osobama s intelektualnim teškoćama. Dakle, pravo na informiranje i učinkovitu komunikaciju osoba s invaliditetom u praksi nije u potpunosti osigurano i ovisi o inicijativi žrtve u pronalaženju rješenja. (Špek i Štahan, Hrvatska, 2022., str.29)

Obveze osposobljavanja iz Direktive 2012/29/EU prema članku 25. ne spominju izričito invaliditet. Nasuprot tome, UN-ova načela pristupa pravosuđu detaljno navode kako osobe s invaliditetom trebaju biti izravno uključene u ove edukacije, kao i osmišljavanje sadržaja edukacija. Naše istraživanje nije pronašlo primjere specijalističke edukacije za stručnjake koji rade sa žrtvama s invaliditetom, za same osobe s invaliditetom ili članove njihovih obitelji, niti dokaze da bi se takva edukacija temeljila na modelu ljudskih prava o invaliditetu ili na obvezama država da eliminiraju diskriminaciju u pravosudnom sustavu.

U primjeni ove Direktive države članice trebale bi osigurati da žrtve s invaliditetom mogu u potpunosti iskoristiti prava utvrđena ovom Direktivom, na ravnopravnoj osnovi s drugima, uključujući olakšavanje pristupa prostorima u kojima se vodi kazneni postupak i pristup informacijama. (Direktiva Europske unije o pravima žrtava, Direktiva 2012/29/EU, stavak 15.)

Voices for Justice

Projekt se usredotočuje na prava i iskustva osoba s invaliditetom koje su žrtve kaznenih djela i način na koji pristupaju pravdi. Voice for Justice je projekt koji sufinancira EU i koji se odvija u 7 zemalja, provodi istraživanja na nacionalnoj razini, identificira obećavajuće prakse, stvara praktične alate za profesionalce i žrtve u sustavu kaznenog pravosuđa i podržava međunarodne standarde za zaštitu prava osoba s invaliditetom koje su žrtve nasilja. Projekt se posebno odnosi na obveze navedene u Direktivi Europske unije o pravima žrtava (Direktiva 2012/29/EU) i Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (CRPD).

Projekt ima sljedeće partnere:

- Koordinator: Validity Foundation
- Bugarska: Chance & Support Association
- Hrvatska: Victim and Witness Support Service, VWSS
- Češka i Slovačka: FORUM for Human Rights
- Litva: Mental Health Perspectives, PSP
- Rumunjska: Centre for Legal Resources
- Slovenija: PIC – Legal Center for the Protection of Human Rights and the Environment; Social Protection Institute of the Republic of Slovenia, IRRSV; and University of Ljubljana

Puni i službeni naziv projekta jest: Information and Communication: Cornerstones of justice for victims of crime with disability (878604 — InfoComPWDs)

Projektni kontakti

Web-stranica: validity.ngo/projects-2/voices-for-justice/

E-adresa: infocom@validity.ngo

Autor

Joanna Perry, Independent Consultant and Associate Research Fellow, Institute for Crime and Justice Policy Research, Birkbeck College

Prvo izdanje

2022

Grant Information

JUST-AG-2019 / JUST-JACC-AG-2019-878604

Napomena

Sadržaj ovog izvješća predstavlja stavove projektnih partnera i njihova je isključiva odgovornost. Europska komisija ne prihvaća nikakvu odgovornost za korištenje informacija koje sadrže.

Ovo izvješće sufinancira Program Europske unije za pravosuđe (2014. – 2020.)